

ΠΩΣ «ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ Ο ΦΑΣΙΣΜΟΣ» ...

Αλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου

*Αφιέρωμα: Νέες Μορφές Φασισμού, περ. Εϋθύνη,
Απρίλιος 2001, 192-194.*

Ἡ ὑπέρβαση τοῦ φασισμοῦ

Εὐτυχῶς, ἡ διαβεβαίωση τοῦ Μουσσολίνι πρὶν ἑβδομήντα περίπου χρόνια (25 Ὀκτωβρίου 1932), ὅτι «ὁ 21ος αἰώνας θὰ εἶναι ὁ αἰὼν τοῦ φασισμοῦ» δὲν ἐπαληθεύτηκε. Ὁ κόσμος γιόρτασε πανηγυρικὰ τὴν ἦττα τῶν φασιστικῶν δυνάμεων τοῦ Ἄξονα καὶ χαίρει καὶ χαμογελᾷ ἐλπίζοντας στὴν ὀριστικὴ νίκη τῶν ἄλλων δυνάμεων. Ἡ ἐλπίδα ὁμως αὐτὴ πρέπει κάπου νὰ βασιζέται γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίζει κάθε φορὰ τὶς ἀπαρχές τοῦ φασισμοῦ ὑπὸ τὶς ποικίλες μορφές του. Θὰ ἔλεγα, ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς μία ἀκτινογραφικὴ ἀποτύπωση ὑπόπτων σκιῶν ἀλλὰ λεπτομεροῦς «ἀξονική» τομογραφίση ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων τὰ ὁποῖα διαπλεκόμενα θὰ μποροῦν ἐνδεχομένως νὰ συγκροτήσουν νέες ἀνίερές συμμαχίες γιὰ νὰ ὑποδουλώσουν τὸν κόσμο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ζόφου. Ὁ Θεὸς νὰ μὴν ἐπιτρέψει νὰ ζήσει ἡ ἀνθρωπότητα τέτοιες στιγμὲς φρίκης καὶ καταρρακώσεως τῆς ἀξιοπρέπειᾶς της.

Κάτι ὁμως πρέπει νὰ κάνει καὶ αὐτὴ ἡ ἀνθρωπότητα γιὰ νὰ μὴ περιπέσει σὲ νέες περιπέτειες. Ἐδῶ κατανοῶ τὴν «ἀνθρωπότητα» ὄχι σὰν τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ὑπὸ τὴν ἔννοια τῆς ἀνθρώπινης ιδιότητος, τὸ νὰ εἴμαστε ἀνθρώποι, δηλαδή, πὸ ἐξυπακούει τὴν μοναδικὴ στάση ζωῆς, ἐκείνη τῆς ἀνθρωπιᾶς. Τὸ νὰ εἶσαι, λοιπόν, ἀνθρώπος ἀπαιτεῖ νὰ ἀναπτύξεις ἐκεῖνα τὰ ἀντισώματα πὸ θ' ἀντιπαλαίσουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ μικρόβια ἢ τοὺς ἰοὺς πὸ θὰ θελήσουν νὰ προσβάλουν τὴν ἀνθρωπιὰ σου καὶ νὰ τῆς ἐπιβληθοῦν.

Γιὰ νὰ γίνει, ὁμως, αὐτὸ πρέπει πρῶτα πρῶτα νὰ ἔχει κανεὶς ἀποβάλλει ἢ νὰ προσπαθεῖ τουλάχιστον νὰ μὴν εἶναι φορέας αὐτῶν τῶν ἐπικίνδυνων «σταγονιδίων». Ἀλήθεια, πόσο ὑπεύθυνοι εἴμαστε γιὰ τὶς ἔξωθεν ἐπερχόμενες κυριαρχίες καὶ τὶς ποικίλης φύσεως κατοχές! Εἶναι φορὲς πὸ οἱ συμφορὲς μᾶς βρῖσκουν σὰν ἔτοιμους ἀπὸ καιρὸ νὰ τὶς ὑποδεχθοῦμε. Κι ἂν μιᾶμε γιὰ νέες μορφές φασισμοῦ εἶναι γιὰτὶ ἐφησυχάσαμε ὅτι ἡ προσβολὴ εἶναι μόνο μία καὶ μὲ συγκεκριμένη μορφή ἐνῶ καραδοκεῖ πολὺμορφη καὶ πολυμήχανη ἐν ἑτέραις μορφαῖς νὰ προκαλέσει καὶ νὰ ἐπιπέσει. Ἐκεῖνο πὸ χρειάζεται εἶναι νὰ ἐτοιμασθοῦμε μὲ ἀντοχές καὶ γιὰ τὶς παλιές καὶ τὶς νέες μορφές. Θὰ πρέπει νὰ ἔχουμε συνειδητοποιήσει τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γιὰ νὰ τὰ ἐντοπίζουμε ἔτσι ὥστε νὰ τὰ ἀποκρούουμε ἢ καὶ νὰ τὰ ἀποβάλουμε ἂν τὰ παρουσιάζουμε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. Γιατὶ τίποτε δὲν ἀποκλείει νὰ κυκλοφοροῦμε -καὶ νὰ ὀπλοφοροῦμε- ἐπιδεικνύοντας τιμωροὺς «ράβδους» (fasces) καὶ νὰ

ἀπειλοῦμε μὲ «πέλεκυ», περιφέροντας τὰ σύμβολα τοῦ φασισμού πρὸς γνῶσιν καὶ συμμόρφωση τῶν ὑπολοίπων.

Εἶναι σχετικὰ εὐκόλη ἢ ἀναγνώριση ὅταν ὑπάρχουν συγκεκριμένοι δεῖκτες πού βοηθοῦν σὲ κάτι τέτοιο καὶ ὑποδηλοῦν καταστάσεις πού προδίδουν μία «φασιστική» νοοτροπία. Βέβαια, αὐτὴ ἢ νοοτροπία συμβατικὰ δέθηκε μόνο μὲ τὸν φασισμό, γιατί τὰ γνωρίσματα πού θὰ ἀπαριθμήσουμε πιὸ κάτω προσιδιάζουν καὶ σὲ σειρὰ ἄλλων καθεστώτων καὶ στάσεων ζωῆς. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖ νὰ ἀναφέρονται στὸν συγκεντρωτικὸ καὶ καταπιεστικὸ τρόπο ἄσκησης τῆς ἐξουσίας, στὴν κατάργηση τῶν ἐλευθεριῶν μὲ ἀνελεύθερες μεθόδους, στὴν ὑπαρξη μιᾶς ἀνορθολογικῆς ἰδεολογίας καὶ τεχνητῆς μυθολογίας πού μὲ βία καὶ κατάργηση κάθε ἐλεύθερης πνευματικῆς ἐπικοινωνίας ἐπιχειρεῖ νὰ ἐπιβάλλει τὸ «μονοπώλιό» τῆς προσφεύγοντας στὴν προπαγάνδα. Ὅλα τὰ παραπάνω δὲν εἶναι πάντοτε ἐμφανῆ. Μπορεῖ κάποιος δεῖκτες νὰ παραπέμπουν ἄλλοῦ. Ἐμφανίζονται ἄλλα ἀντὶ ἄλλων ἔτσι πού νὰ ὑποβόσκει ἓνας κρυπτο-φασισμός.

Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ἀναφέρεται καὶ στὰ μέσα ἐπιβολῆς. Δὲν εἶναι πάντοτε βίαια. Δὲν ἀσκεῖται τουλάχιστο βία μὲ τοὺς γνωστοὺς τρόπους. Αὐτὸ δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν ὑπαρξη «βιασμῶν». Πολλὰ ἐπιτυγχάνονται μὲ πλύση ἐγκεφάλου. Τί ἄλλο εἶναι ὁ καταγιγισμὸς τῆς διαφημίσεως καὶ ἡ ἐπιβολὴ ἐπιλογῶν πού ἔγιναν πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς γιὰ ἐμᾶς καὶ γιὰ τὸ καλὸ μας ... Πόσες φορές δὲν προβάλλεται μόνο μία γνώμη στὴν κατ' ἐπίφαση δημοκρατία μας; Πόσες φορές δὲν ἐγκαθίστανται οἱ πλειοψηφίες τοῦ ἐκβιασμοῦ καὶ τῶν ἀπειλῶν; Οἱ ἀποφάσεις χαρακτηρίζονται νόμιμες ἄσχετο ἂν εἶναι καὶ δίκαιες. Μὲ τὰ παραπάνω φάνηκε ἡ προσπάθεια πού γίνεται νὰ ἀποχαρακτηρισθοῦν κάποιες ἐνέργειες ὡς φασιστικὲς καὶ νὰ νομιμοποιηθοῦν καθότι ἐνεργοῦν γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ. Ποιὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ἡ δική μας ἀντί-σταση σὲ ὅλ' αὐτὰ; Πῶς μποροῦμε νὰ ἐτοιμαστοῦμε, ποιὰ ἀντίδοτα θὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσουμε αὐτὲς τὶς κρίσιμες καταστάσεις;

Πρὶν ἅπ' ὅλα ἀντιμαχόμενοι καὶ τὴν ἰδέα νὰ μεταχειριστοῦμε ἐμεῖς τὰ ὄπλα αὐτὰ στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους. Καὶ ὅταν ἀσκοῦμε ἐξουσία νὰ φροντίζουμε νὰ μὴν εἶμαστε συγκεντρωτικοὶ καὶ καταπιεστικοί. Νὰ σεβόμαστε καὶ τὴν ἐλευθερία μας ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλευθερία τῶν ἄλλων. Νὰ ἀποκλείουμε ὀλοκληρωτικὲς μεθόδους. Νὰ δίνουμε θέση στὸν διάλογο καὶ στὴ δυνατότητα ἐπικοινωνίας μεταξὺ ἀνθρώπων καὶ ομάδων. Τὴ στάση μας νὰ μὴν τὴν ὑπαγορεύει μία ἀνορθολογικὴ ἰδεολογία πού νὰ στηρίζεται σὲ μία τεχνητὴ μυθολογία.

Αὐτὴ ἢ ἐτοιμασία εἶναι ἐκείνη πού θὰ μᾶς ἐνδυναμώσει στὸν ἀγῶνα μας. Ἄν αὐτὸ βοηθᾶει ἐμᾶς τοὺς ἴδιους στὶς καλὲς μας σχέσεις μὲ τοὺς ἄλλους γίνεται συγχρόνως ἓνα εἶδος μαθητείας γιὰ τοὺς ἄλλους ὡς πρὸς τὸν τρόπο οἰκοδομήσεως διαπροσωπικῶν σχέσεων. Κι αὐτοὶ μαθαίνουν μὲ τὴ σειρὰ τοὺς ν' ἀντιστέκονται ὅταν ἡ ἀπειλὴ ἔρχεται ἀπὸ

ἔξω καὶ καλοῦνται σὲ διάφορους τομεῖς ν' ἀσκήσουν καὶ οἱ ἴδιοι ἐξουσία ἀλλὰ καὶ νὰ ὑποστοῦν τὶς συνέπειες ἀπὸ μία φασιστικοῦ τύπου διαχείριση τῆς ἐξουσίας. Χῶροι τέτοιοι εἶναι ἀνάμεσα σὲ ἄλλους ἢ Οἰκογένεια, τὸ Κράτος, ἢ Πολιτική, ἢ Τέχνη, τὰ Μέσα Μαζικῆς Ἐνημερώσεως, ἢ Ἐκκλησία, τὸ Σχολεῖο, τὰ Πανεπιστήμια κ.λπ.

Χῶροι ὑψηλοῦ κινδύνου

Στὴν Οἰκογένεια δυστυχῶς μπορεῖ ν' ἀναπτυχθοῦν καταστάσεις ποὺ θυμίζουν αὐτὸν τὸν κρυπτο-φασισμό. Μονοκρατορία τοῦ ἑνὸς γονέα: πατέρας-ἀφέντης, δεσποτική μητέρα ἢ ὑπαρξη ἑνὸς τυραννικοῦ ἀδελφοῦ. Συνθήκες ποὺ θυμίζουν παραβίαση τοῦ οικογενειακοῦ ἀσύλου μὲ τὴν ἔννοια τῆς ὑπαρξης ἑνὸς κλίματος ἀντίθετου ἀπ' αὐτὸ ποὺ ὑποτίθεται ὅτι συνήθως πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ μέσα στὴν οἰκογένεια καὶ τὰ μέλη καταδικάζονται στὴν «σιωπὴ τῶν ἀμνῶν».

Τὸ Κράτος πολλές φορές προσλαμβάνει τέτοια γνωρίσματα. Συνθήκες ἀπονομῆς δικαιοσύνης ἀπαράδεκτες. Ἐπιβολὴ νομοθεσίας ἢ διατάξεων ἀντίθετων πρὸς τὸ κοινὸ αἶσθημα. Ἄσκηση χαριστικῆς κατανομῆς τοῦ δημόσιου πλούτου. Λήψη ἀποφάσεων ἀπὸ τὶς Κυβερνήσεις ἀντιθέτων ἀπὸ τὴν κοινὴ συνισταμένη ἀπόψεων πᾶρ' ὅλη τὴν ἐκλογικὴ νίκη ποὺ μπορεῖ νὰ πέτυχε ἓνα Κόμμα.

Ἡ Πολιτικὴ μᾶς δίνει ἐπίσης τέτοια δείγματα. Πᾶρτε τὸ παράδειγμα τῆς κομματικῆς πειθαρχίας ποὺ ἀφήνει ἀπ' ἔξω τὸ δικαίωμα τοῦ βουλευτῆ νὰ ψηφίζει κατὰ συνείδηση. Θυμηθεῖτε τὶς προεκλογικὲς ὑποσχέσεις ἢ τὴν προβολὴ στοιχείων ὡς ἀληθῶν ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἐπιβεβαιωθοῦν ἢ νὰ διαψευσθοῦν οὔτε ἀπὸ τὴν Ἀντιπολίτευση. Ἡ ἀπόκρυψη τῶν ἀληθῶν αἰτίων υἰοθετήσεως μίας ἄλφα ἢ βήτα ἐπιλογῆς. Ὁ προγραμματισμὸς ἔργων ὄχι πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ λαοῦ ἀλλὰ πρὸς τὸ συμφέρον ἡμετέρων ἐντοπίων ἢ ξένων διαπλεκομένων δυνάμεων. Ὁ αὐθαίρετος μὴ ἀξιοκρατικὸς διορισμὸς ὑπαλλήλων ποὺ ὑπακούει σὲ κομματικὰ ἢ συντεχνιακὰ κριτήρια.

Στὴν Τέχνη πάλι ἔχουν παρατηρηθεῖ παρεμβάσεις ἀπὸ Κράτη ἢ ρεύματα ἰδεῶν μὲ τὶς ὁποῖες ἐπιβάλλονται μιᾶς κατευθύνσεως καλλιτέχνες καὶ ἀποβάλλονται ἄλλοι οἱ ὅποιοι δὲν θέλουν νὰ ὑπακούσουν σὲ τὶς διδόμενες κατευθύνσεις.

Ἀφήνουμε κατὰ μέρος τὴν αὐτοκρατορία τῶν Μέσων Μαζικῆς Ἐνημερώσεως (Μ.Μ.Ε). Ἄν εἶχε δίκιο ὁ Μουσσολίνι θὰ δικαιωνόταν μόνον καὶ μόνον ἀπὸ τὸν φασισμό τῶν Μ.Μ.Ε. στὸν 20ο αἰῶνα. Δὲν τοποθετοῦμαι ἀρνητικὰ καὶ κατ' ἀρχὴν ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον γιατί εἶναι ἔκδηλη αὐτὴ ἡ «νοοτροπία» σ' αὐτά. Ὅλοι ἔχουμε μπροστὰ στὰ μάτια μας καθημερινὰ τὶς παραβιάσεις βασικῶν ἀρχῶν τῆς δημοκρατίας ὅπως τοῦ ἀπορρήτου τῶν προσωπικῶν πληροφοριῶν, τοῦ οικογενειακοῦ ἀσύλου καὶ τῆς διασπορᾶς ψευδῶν ἢ ἀληθοφανῶν εἰδήσεων κ.λπ.

Στήν Ἐκκλησία ἐπίσης, χῶρο τῆς ἀληθοῦς καὶ γνήσιας συνοδικότητος, παρατηροῦνται ἐνίοτε ὑπερβάσεις ἀντιθέτου πρακτικῆς. Ὑπερτονισμὸς τοῦ πρωτείου καὶ λήθη ὅτι αὐτὸ ἰσχύει μεταξὺ ἴσων. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ ἐκδηλώνεται καὶ σὲ Δύση καὶ σὲ Ἀνατολή. Πολλές φορές ἡ ἱεραρχικὴ ἐπιβολὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας εἰσπράττεται ὡς ὑποχώρηση τοῦ πνεύματος μιᾶς κοινωνίας ἀδελφῶν ποῦ πρέπει νὰ ἐπικρατεῖ. Ἄλλοτε, δικαστικὲς ἀποφάσεις ἐπιτρέπουν τὸ ἀναπολόγητον τῶν κατηγορουμένων. Ἄλλες ἀποφάσεις λαμβάνονται ἐρήμην τῆς συντριπτικῆς πλειοψηφίας κλήρου καὶ λαοῦ.

Στὸ Σχολεῖο, τόπο παιδείας καὶ μαθήσεως, παίζονται παιχνίδια ἐξουσίας, ὅπου τὸ κυρίως κέντρο ἐνδιαφέροντος, οἱ μαθητές, παραμερίζεται γιὰ ἀλλότρια συμφέροντα ἄλλων ομάδων. Ὁ εὐαγγελισμὸς τῶν μεταρρυθμίσεων λησμονεῖται γιὰ μία σταύρωση χωρὶς ἀνάσταση. Ἡ γνώμη τοῦ ἐκάστοτε ὑπουργοῦ καὶ τῶν συμβούλων του ἐπιβάλλεται πολλές φορές μὲ τρόπο δικτατορικὸ ἀγνοώντας τὴ γνώμη ἀκόμη καὶ συναδέλφων τοῦ ὑπουργῶν, τῆς ἀντιπολιτεύσεως καὶ λοιπῶν φορέων τῆς ἐκπαιδεύσεως.

Στὰ Πανεπιστήμια δὲν ἐπικρατοῦν πάντοτε οἱ ἰδανικὲς συνθηκὲς ἀψογῆς λειτουργίας τους. Πολλές φορές ἡ «συναισθηματικὴ νοημοσύνη» καταστρατηγεῖ τοὺς κανόνες τῆς ἄλλης νοημοσύνης καὶ ἔτσι παρεμποδίζεται ἡ ὁμαλὴ λειτουργία ἐνὸς θεσμοῦ ποῦ ἔχει ταχθεῖ νὰ λειτουργεῖ ὡς ἀσφαλιστικὴ δικλείδα τῆς κοινωνίας μας. Ἐδῶ θὰ ἔπρεπε οἱ ὑπηρετοῦντες νὰ ἐπαγρυπνοῦν ἔτσι ὥστε ὁ πανεπιστημιακὸς χῶρος νὰ μὴν εἶναι χῶρος ἀναπαραγωγῆς τοῦ κοινωνικοῦ συστήματος ἀλλὰ χῶρος ὑψηλοῦ πειραματισμοῦ ὑπὸ ἰδανικὲς συνθηκὲς γιὰ ν' ἀποφεύγεται ἔστω καὶ ἡ ὑποψία προσβολῆς τῶν δημοκρατικῶν διαδικασιῶν. Ἐτσι ὥστε οἱ ἀποφάσεις ποῦ λαμβάνονται νὰ εἶναι καὶ νόμιμες ἀλλὰ καὶ δίκαιες.

Ὅσα ἀπαριθμήσαμε δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀποθαρρύνουν καὶ νὰ σταματήσουμε τὸν καλὸ ἀγῶνα στὸν ὁποῖο ἀναφερθήκαμε προηγουμένως. Ἴσα ἴσα θὰ πρέπει νὰ μᾶς ἐνθαρρύνουν νὰ ἀποτρέψουμε κάθε τέτοια ἰδέα κι ὄχι μόνο νὰ ἐγείρουμε ὁδοφράγματα γιὰ νὰ μὴν περάσει ὁ φασισμὸς καὶ σὲ νέες μορφές του ἀλλὰ κυρίως γιὰ νὰ ὁδοποιήσουμε παράλληλους δρόμους, οἱ ὁποῖοι θὰ δεχτοῦν τοὺς συνοδοιπόρους ἐκείνους ποῦ θ' ἀκολουθοῦν μία πορεία ἐλευθερίας, δικαιοσύνης, εἰρηνικῆς δύναμης, γιατί, ἂς μὴν ξεχνοῦμε, ὅτι «ἡ εἰρήνη θέλει δύναμη νὰ τὴν ἀντέξει» καθὼς λέει ὁ ποιητὴς καὶ μέσα σ' αὐτὴν νὰ ἐπιδιώξεις καὶ νὰ ἐπιδείξεις τοὺς ἄξιους καρπούς τῆς.